

14
LASTERINGEN
VAN
JAKOB KOELMAN,

In zijn zoo genaamde
WEDERLEGGING
VAN

B. BEKKERS
BETOOVERDE WERELD,

Zediglijk aangewesen in een Brief

VAN
ANTONY VAN DALE
MED. DOCTOR.

Aan zijnen Vrind.

Te ROTTERDAM,

By **IZA AK** van **RUYNEN**, Boekverkooper op den
hoek van 't Vissersdijk, by de Vismarct. 1692.

LASTERINGEN

NAAM

JAKOB KOELMAN

WEDEREGGING

NAAM

B. B. K. E. R. S.

BEVOEGDE WERELD

Zediglijk aangeweten in een Brief

NAAM

ANTONY VAN DALL

MED. DOCTOR.

Van de ...

TOOTERDAM

By LAAR van RUYNEN, Boekverkoopster
boek van de ...

(3)

LASTERINGEN
VAN
JAKOB KOELMAN,

In zijn zoo genaamde
WEDERLEGGING
VAN

B. BEKKERS
BETOOVERDE WERELD,

Zediglijk aangewezen

IN EEN BRIEF

VAN
ANTONY VAN DALE

MED: DOCTOR.

Aan zijnen Vrind.

SEERWAARDE HEER EN VRIND.

DK heb nu onlangs gezien, en met groote verwondering gelezen 't geen Jacobus Koelman in zijn boek genaamd *Wederlegging van B. Bekkers Betoonverde Wereld*, (van pag. 146. tot 158. toe) seer valschelijk, onwaarlijk en quaadaardiglijk my aantygde; en hoe hy my aldaar ten toon steld voor de *Vertaalder* en *Kant-tekenaar* van dat boek dat onder de titul van *Religio Medici* lang te voren uitgegeven (ontrent 't jaar 1665.) in 't Needuitsch is vertaald, en met bygevoegde kant-tekeningen in 't licht gekomen; sonder eenige de minste blijk of schijn, als die hy sich in

zijne averechtsche harsenen verbeeld: wyl ik noit den Maker, noch Vertaalder of Kant-aantekenaar directe of indirecte heb gekend.

Hy geeft ondertusschen voor ernst en liefde tot ware Godsdienst, Godvruchtigheid en liefde tot zijnen evenaasten: doch laat ons eens kortelijk sien hoe hy die selven betracht.

Sijne redenen die hem daar toe bewegen zijn 1. Dat hy (naar hy seyd) bemerkt dat hem eenige bewijzen voorkomen, de welke hem schijnen te verzekeren dat die Aantekenaar over 't boekje van Broun wel mocht wesen den Doctor Antony van Daalen woonachtig tot Haerlem.

Sijne argumenten of bewijzen zijn dan vooreerst, dat Dr. Bekker, ten opzichte van 't gene ik wegens d'Orakelen der Heidenen geschreven hebbe, my prijst; dat Dr. Bekker met my gemeensame vriendschap houdt; ja dat hy my voor een groot kanpvechter aansiet, enz. en wel specialijk, om dat ik in 't Latijn en Nederduitsch sodanigerwijze van d'Orakelen geschreven hebbe, dat het aan Koelman zeer Goddeloos schijnd: gelijk ik (zoo in zijn Voorrede, als elders) daarom door dit heethoofdige mensch op de reex der Arbeiden werd gesteld: alhoewel ik my myne boeken noch voor Gode noch voor menschen oid zal behoeven te schamen.

Doch schoon ik noid ergens directe of indirecte heb ontkend dat 'er duivelen zijn, of dat zy oid of eeniger-wyze op de menschen werken, maar wel het tegendeel; nochtans zeyd Koelman: dat het baarblijkelijk is dat desen Doctor [A. v. D.] het respect voor de Heilige Schriftuur al lang verloren heeft; en dat hy [NB.] APPARENT van de Geesten, en van de duivelen gansch weinig geloofd.

'T is dan schijn-apparentie waar op dese man sich fundeerd, en onbedachtelijk bitter my op 't lijf valt.

'T geen ik selfs geschreven heb, meet en explicieerd hy puurlijk naar 't seggen of gevoelen van anderen die ik noid gekend hebbe: en om doch quade indruk van my aan anderen te geven, spreekt over myne wel uitgedrukte woorden en oprechte mening dusdaniger wyze: 'T is waar hy heeft in zijn boek [van de Orakelen] noch die woorden sich laten ontvallen, of met opzicht tot [NB.] zijn einden, ingevoegd: Wy erkennen dat 'er soo wel onder 't Oude als onder het Nieuwe Testament boose Geesten zijn geweest; en dat 'er noch zijn: en dat de selven door Christi en zijne Apostelen, uit de lichamen der besetenen zijn uitgeworpen. ['t Geen over Act. 16. v. 16. enz. elders geseid hadde vertwijgd hy.]

Ik heb het my dan laten ontvallen; dat is, indien ik eenigermaten Nederduitsch versta, *onverhoeds geseid*, of *geschreven*, 't geen ik waarlijk in 't hart gevoelde. Dat yder een seer nieuwlijk moet voorkomen.

Maar neen, ik heb dat daar wel voorbedachtelijk ook na mijne oprechte mening geschreven; en nergens, directe of indirecte, anders voorgegeven. Doch op dat hy op sulc sijn seggen een uitvlucht vinde, verlierd hy liever gantsch liefdeloos iets anders, namentlijk, *dat ik het'er met opzet tot mijn [NB] eynden heb ingevoegd*: als of ik maar met die woorden had gespeeld, terwijl ik wat anders in 't hart dacht.

Hierom voegd hy 'er ook op (want het beste durfd hy na den aard der liefde, geensins van my vertrouwen.) *Maar wat hy verstaat door de boose geesten, of duivelen, namentlijk, of siekten en krankbeden, dulligheid, vallende siekte, enz dat en drukt hy niet uit; en wy hebben door Bekkers uitlegging grond genoeg om te denken, dat hy ook sulke boose geesten verstaat, als Hobbes en Bekker ons hebben willen wijsmaken.*

UE. siet dan, dat of ik my al noch zoo oprechtelijk verklare, Koelman 't evenwel noch niet zal willen geloven of aannemen. Want of ik al anders, (en dat oprechtelijk) spreke, *hy heeft door Bekkers uitlegging grond genoeg om te denken dat ik 't als Hobbes en Bekker versta.* Bekker zeid dit of dat, of leid dit of dat dus of zoodaniger wyse uit; of Hobbes, heeft dit of dat paradox en heterodox gevoelen gehad, Ergo *A. van Dale* gevoeld ook zoo. Is dat niet een schoon gevolg?

Doch Koelmans Logica en des zelfs besluiten wegens de duivelen gaan ook elders op geen andre trant. Want pag. 288. seid hy: *Nu wy oordeelen en gelooven dat de duivel, die boose en machtige geest enz. waarlijk dikwils kennis heeft, en krijg'd van saken; die geen mensch heeft of krijgen kan, (by exempel, wie iets gestolen heeft, waar iets verborgen leid, wat een mensch in een heimelyke kamer doet, of gedaan of gesproken heeft, en duisenden diergelijke dingen) enz.* 2. *Dat die niet geloven dat 'er sulke duivelen sijn, niet geloven dat 'er een God sy.* 3. *Dat die niet geloven dat 'er een God is, uit dien hoofden Atheïsten sijn, ook Tooveraars, ook patroonen van Tooveraars en Tooveresse sijn; en zulk volk maken en vermeerderen.* 4. *Dat de Tooveraars een verbond met de duivel aangaan; daar sy nochtans Atheïsten sijn, om datse niet*

geloven dat 'er sulke duivelen sijn: eindelijk, dat de duivel in deze of gene ('tzy menschelijke 'tzy beestelijke) gedaante verschijnt: doch evenwel aan *Do. Bekker* en diergelijke Tooveraars niet wil verschynen, schoon daarom uitgetart sijnde: om dat hy hen dan soude van hunne Atheïsterye bekeeren enz. Sie hier een schoone wijs van argumenteren van dien beroemden *Advocaat voor de heylige wetten van Koning Jesus*; als hem sijnen lofzutter *J. Gordon* noemd, en hy sich selfs schijnd aantematigen, door dat rijm voor sijn werk te laten drukken.

Hy gaat dan voort om verder te komen op wat gronden hy sijne gantich lasterlijke opinien tegens my boud; en zeyd: *Nu segge ik dat IK MEENE GROND VAN ACHTERDOCHT TE HEBBEN, van dat dese van Daalen de Autheur is van dat boek RELIGIO MEDICI, en van de bygevoegde kantteekeningen: 't welk ik besluite. 1. Dewijl 't klaarblykelijk schijnd, dat gelijk Doctor van Dalen, so ook dese Autheur een Doctor in de Medicijne is, dewijle hy sich veel sijn by alle gelegentheid wel ervaren toond in de Boeken der Medicijnmeesters oude en jongen; waar door hy ook te liever aan Nederlanders de Religie van een Doctor in Engeland (Thomas Broun) heeft willen vertalen; en de sijne [NB.] daar byvoegen.*

Syne eerste grond is dan weder hier; dat ik een *Doctor Medicinæ* ben, wel ervaren en belesen enz. als of 'er geen geleerde Doctoren in die tijd waren geweest. De tweede, is dat ik myne Religie by die van *Broun* heb willen voegen en publijk maken.

Wat myne Religie aangaat, voor zoo veel die in opinie, of leerstukken bestaat, die was toen en nu noch de selve; en sodanig als ik verhope dat ik op dien grooten reekendag voor Gode zal kunnen verantwoorden: en sorteer ik onder de Doopsgefinden; alhoewel Koelman my (siet hoe weinig hy my kend) my onder de, specialijk zoo genaamde Gereformeerden teld: schoon soodaniger wyze, dat ik en sijne andere gevoelens, alse niet *waarlijk* tegens Gods eere, of tot oproer of muiterye of onrechtmatige vervolging van andere strekt, leer gaarne Broederlijk wil dragen. Welke ondertusschen *Brouns* Religie was raakt my niet; noch ook eenigsins welke of hoedanige is geweest die van de meergemelde *Vertaalder* en *Kant teekenaar*; dien ik, als reeds geseid is, noit directe of indirecte heb gekend. Ten 2. seyde hy noch: *Om dat en de stijl en de sierlijke Duitse taal, en de geleerdheid, vertoond in de kennis van de Latijnsche, Grieksche, Hebreu-*

Heereusche, Fransche, Engelsche, Italiaansche Talen, en in de doorlesene ervaarentheid in allerley Grieksche Auteurs, en in Oude en Nieuwe Schriften, schijnt duidelyk te kennen te geven, dat desen van Daalen de Schryver daar van is.

Wat myne *stijl en sierlijke Duitse Taal* aangaat, wegens de selve ben ik noit geestimeerd geweest: evenwel geloof ik datse noch al verstaanbaar is; alhoewel *Koelman* (het sy in 't schimp of ernst) my hier te veel toeschrijft.

Wat verder myne geleerdheid in talen aangaat; het *Latijn* heb ik eerst begonnen te leeren toen ik over de 17 en al ontrént 18 jaren oud was: en was ik met mijn 25 jaren, toen dien vertaling enz. van de *Religio Medici* in 't licht quam, noch maar een wroeter in de *Grieksche taal*; dien ik naar een seer korte en gebrekkelijke inleiding daar toe op d' *Akademie*, sonder behulp van andere Meesters als myn boeken, heb moeten zoo sukkelende voort-leeren.

Der *Hebreusche en andere Orientaalsche talen* was ik toen noch gantsch onkundig; zoo ook der *Fransche en Italiaansche*: doch specialijk der *Engelsche*, welke ik noch onkundig ben: en op dese schijnt *Koelman* (om 't vertalen) meest te doelen. Sie nu, mijn Heer, hoe krachtig *Koelman* tegens my argumenteerd! Waarlijk hy moet my, die noch de 54 jaren niet bereykt heb, al voor vry oudaansien: wijl hy steld dat ik toen al zoo geleerd en ervaren was.

Hierom neemt hy 't ook op myne groote belesentheid, (al in die tijd) van allerley *Grieksche Auteurs* enz. die ik toen (als yder verstandige wel begrypen kan) toen noch geensins kon hebben. Alhoewel ik namaals (maar wat doet dat hier ter sake?) ontrént die en andere seer eerlijke studien, wel licht van d' allertraagsten niet geweest ben.

Ik heb niet te min (naar *Koelman* seide) sulke dingen toen gedaan; en toen reeds al beloofd, het boek van *Broun* met breeder Aanteekeningen te voorzien: en stelt hy verder alles wat hy dan uit dien Aanteekenaar gevolglyk bybrengt, met dusdanige assurantiedus drielijck op myne reekening.

Hier uit argumenteerd hy dan noch verder ten derden aldus: Overmits dese Vertaler en Aanteekenaar juist heeft en uitdrukt die selve dwalende meningen en gevoelens, aangaande de *Orakelen, de Tooveressen, Waarseggeryen* enz. Welke dese van *Daalen* heeft, en in zijn boek van de *Orakelen* uitgedrukt en beschermd heeft.

'T geen

'T geen ik in myn boeken van d' *Orakelen* uitgedrukt en beſchermt heb [want van de *Tooveraars* en *Tooverye* heb ik noch nooit Tractaat geſchreven, of daar ontrent iets byſonderliks geſeid] ben ik over al (als dat zoo noodig mocht ſijn) onder Godes genadige hulpe zediglyk ſtaande te houden en te verdedigen: en ſchame ik nuy noch die noch andere ſchriften niet. En zoo *Koelman* my in de ſelven of *profanaſie* of *verdraying* van de *Heylige Schrifture*, of *spotterye* met de woorden of ſaken der ſelve directelyk of indiſcctelyk wete aan te wylen, hy tye te werk, en toone wat een man dat hy daar is: *Hic Rodus, hic ſaltus*. Op dat ik ſijne eigene woorden gebruikt pag. 448 (daar hy my voor een patroon der *Toovereſſen* uitmaakt) ook hier gebruike. Wat dan verder aangaat de paſſagien, die hy uit dien *Aantekenaar*, zoo verkeerdelijk, als de myne, byhaald; de ſelven gewaardig ik my niet te leſen; ik laat ſtaan te onderſoeken, of ze wel of qualijk uitgetrokken ſijn, of met myn gevoelen hier of daar eenigſins, of voor 't merendeel, overeenkomen of verſchillen; of (gelijk *Koelman* zoo heet hoofdglyk wil) die ſelve dwalende mening en gevoelens juuſt hebben en uitdrukken.

Dat ik 't al over 26 en 27 jaren geleſen hebbe is waarachtig: gelijk ook waarachtig is dat ik het al toen (en ſpecialijk de aantekeningen) by my ſelven en anderen heb getoond, en altijd voor jonge en onervarene lieden ſchadelijk geacht heb: gelijk ſulks noch myn gevoelen is.

Om nu verder my als *Vertaler* en *Kanttekenaar* van 't genaamde boek verdacht en uit dien hoofde verhaat, en ſtinkende by anderen te maken, ja de Magiſtraat my op 't lijf te ſenden (als gevolglik blyken ſal) ſeid hy (pag. 155.) Voorts bevinde ik, dat deſe menſch, gelijk hy de *Atheiſten*, *Thomas Hobbes*, en de *Schryver* van 't boek der *Præadamiten* zoo wel als anderen wil geleſen hebben, ook veel moeytens heeft gedaan om het ſchelmachtig boek van de drie debriegers cenſte ſien, enz. Welk laſterlyk optygen hem zoo wel behaagd dat hy pag. 157. ſulks noch breeder herhaald en opſchikt, met deſe valſche leugen: Die de laſteringen van menſchen onder de *Heidenen*, en naam- *Chriſtenen*, tegen God, *Chriſti*, en ſijn waarheid met ſijn beete hart heeft doorkroopen; en ſich verluſtigd in die te verhalen. Die de ſchriften van *Vannus*, *Machiavel*, *Lucianus*, *Julianus*, den *Autheur* van 't boek aangaande de *Præadamiten*, en *Thomas Hobbes* en andere *Atheiſten* vlijtig heeft

heeft doorsnuffeld, en gaarn 't geluk had gehad om 't boek dat *Moses de Messias* en *Mahomet* voor de drie bedriegers der wereld uitmaakte, te mogen lezen: en die [NB.] diergelyke tekenen van Prophaniteit meer draagt.

Hier begint dan dese *Koelman* my af te malen, en verder te toonen wat en hoedanig een man ik ben: om zijn leugenlaster alzoo te beter te voltoyen.

Dat ik *Vaninus* noit gezien of gelezen heb, of getracht te lezen (gelijk ik ook geenſins weet wat hy ſchrijft) mag ik heiliglijk verklaren: als ook, dat ik noid naar 't boek van de drie bedriegers (zoo 't oid in de wereld geweest is) gezocht of getracht heb, of oid geweten wie een van dese twee boeken, als eygen of te leen of anders beſat. Dat ik noch *Juliaan*, noch *Machiavel*, noch de *Præadamiten* oit half (ja vierendeel) heb doorlezen mag ik op de ſelve wijs getuigen: alhoewel ik my ſulks niet ſou behoeven te ſchamen; zoolang men my niet overtuigen kan daar uit iets goddeloos geleerd, of ook weder aan anderen voortgeleerd te hebben.

Wat verder dese *Juliaan* aangaat; wijl leer geleerde mannen hem te vertalen en aantekeningen over den ſelven te maken ſich niet geſchaamd hebben (als daar ſijn *C. Cantoclarus*, *Petrus Martinius*, de Jeſuit *Dionisius Petavius*, en de ſeer brave *Petrus Cunæus*) ſchaam ik my ook niet hem te lezen; ja verhoope ik hem (zoo haalt ik de tyd daar toe wat ruimer ſal hebben) eens van voren tot achteren door te lezen.

Wat eyndelijk aangaat *Luciaan*; dien heb ik, voor 't meerendeel, wel meer als eens gelezen: dat aan my even weinig te verwyten is als aan *Morus*, *Erasmus*, *Mycillus*, *Obſopæus*, *Scaliger*, *Casaubonus*, *Bourdelottius*, *Benedictus*, *Gronovius*, *Grævius* en andere ſeer geleerde, en met reden ſeer geachte mannen, die hem of hebben vertaald of aantekeningen op hem gemaakt. Ja derf ik hem *Koelman* ook recommanderen te lezen; en wel ſpecialijk die doorluchtige t'zamenſpraak (*de non temere credendis calumniis*) van 't niet licht geloven der valscheſlijk nagegevene laſteringen.

Doch heb ik noid of deſen of andere boeken gelezen, om 'er goddelooſe oproerigheid, of meutery tegens Magiſtraat, Synode, Claſſen of Kerkenraden uit te leeren of te practiſeren.

Op dat evenwel Koelman wete wat andere boeken ik gelezen heb; zeg ik, dat ik ook *Bybel* en *Testament* (en wel leer dikmaal) in hare oorspronkelijke taal, en door anderen vertaald, gelezen heb.

Soo ook de meeste, en beste *Commentatores*, en zelfs alle de eerste *Kerkelijke Schrijvers*; en daar op tot myn gebruik *speciale Registers* gemaakt. Soo dat daar uit behoord te blyken, dat ik in zulke stoffe vry wat meerder lust en plasier heb, als in 't lezen van zoodanige boeken, waar door Koelman my onuitwisselijke schandvlekken zoekt aan te wryven.

Aldus te roemen op myn lezen, (als ook wat 'er de vruchten van geweest sijn) beken ik, dat de burgerlijke zedigheyd al wat te buiten gaat; dan ik doe het dus genoodzaakt; om datmen gantsch andere, en goddeloose, lust en drijf van my den onkundigen zoekt inteboefemen.

Maar doch, mijn Heer, ten blijft hier met Koelman, niet by. Want alles wat die *Kantteekenaar* of geseid of gedaan heeft, moet op myne reekening en te mynen laste komen: *Want*, zeid hy verder, *dat ik my niet ontsie gelegenheid te nemen, om van naakte beelden, en de vuilste daden daar ontrent, te schrijven; en in 't byzonder ook van de Schildery (zoo hy 't noemt) van Torrentius te Haarlem op 't Stadhuis, enz.*

Dit alles loopt my gantsch mis. Doch Koelman schijnt dus beter te weten wat voor 27 of 28 jaren hier te sien, of in wesen was, als ik. Naardemaal ik oprechtelijk verklaren kan zoodanige Schildery, of Schilderyen, of naakte beelden op 't Stadhuis te Haarlem noid gesien te hebben, noch te weten of en wat dienaangaande aldaar bewaard word.

Indien nu *Koelman* moed heeft, niet met vuile leugenlaster, maar met klare bewyzen of getuigen aan te wyfen, waar ik *van naakte beelden, en de vuilste daden daar ontrent, schrijve*; hy kome maar voor den dag, en doe deze vuilaardige leugenlaster gestand.

Wat hy zelfs bekend (pag. 402.) hem zelfs verweten te sijn wil ik hier niet ophalen; op dat ik niet schelden en lasteren met diergelyk schyne te vergelden.

Indien UE. nu verder vraagd; waar doeld dit op? *Koelman* (wanneer hy eerst de Historie van *Torrentius*, die hy, noch ik, noch vele anderen niet recht weten, op sijne wyze verhaald heeft) zeid ons zelfs aldus: *Ik verhaal dit te meer, dewyl 'er tot Haarlem wel meer bekend sijn (als Torrentius naam), die Atheïstisch en Godslastertlyk spreken,*

en waardig waren gevangen geset, en exemplaarlijk, nevens andere booswichten gestraft te werden.

UE. liet dan, waar op dit zeggen doeld; wijl hy zelfs zeid waarom hy de Historie van *Torrentius* verhaald heeft: op dat hy, namentlijk, my op de reex zulker booswichten stelle, die waardig waren gevangen geset, en exemplaarlijk gestraft te werden: dat is, zoo ik 't wel begriip, noch straffer als *Torrentius* gehandeld te worden.

Of'er meer dusdanige booswichten te Haarlem sijn, ja bekend sijn, laat ik hem aan te wyfen: en indien hy of verder pretenteerd te weten, dat ik onder dat getal te rekenen ben; hy gelieve my maar voor dusdaniger eene, daar zulks behoord, aan te klagen: ik zal hem Koelman geenfins ontlopen.

Maar, zal UE. licht seggen, hy zeid deze dingen niet absolutelijk, maar als gissende en vermoedende; om dat dit of dat zulks hem schijnt te bewyfen, enz. Doch, ik bid UE. indien dit alzo was, mach hy dan op vermoeden (en zulk dat, als getoond is, buiten alle waar-schijnlijkheid is) my zoo publykelyk schandaliseren?

Dan dat hy 't niet als twyffelende, maar wel degelyk affirmative seid, blijkt pag. 157. alwaar hy dan uit de bovenstaande gronden besluit den *Vertaaler en Aantekenaar* niemand anders te sijn, dan den *Doctor Antony van Daalen*. en pag. 158. *Wy hebben daar wat van Antony van Daalen gehoord, en hoedanigen man hy sich vertoond heeft; waarvan misschien hier na meer.* En geen wonder dat hy daar ontrent zoo affirmative spreekt, wijl hy ook als een hartekender, en die mijn gemoed en gedachten en intentie kend, durfd zeggen, dat ik diergelyke tekenen van prophaniteit meer drage. Van welke vuile laster ik de bewyfen even seer, als van 't andere voorgaande, verwachte.

Na zoo veel quaads dan (naar sijn zeggen al voor 27 jaren) door my gedaan komt'er noch ander quaad op te borrelen; dit moet apparentelyk onder de genaamde tekenen van Prophaniteit gesteld werden; dat ik, namentlijk, kennis en gemeenschap met *Do. Bekker* hebbe; dat ik'er ook een brief aan heb geschreven (dat trouwens wel meer gebeurd is, en naar ik van *Gode verhope* noch wel meer geschieden sal) Ja het schijnt, zeid Koelman, dat van den zelven van Daalen, aan onsen *Bekker* schriften sijn ter hand gesteld, die hem wel te stade zullen komen; gelijk hy dat zelfs te kennen geeft.

Dat ik kennis en gemeenzaamheid met *Do. Bekker* hebbe, reken ik my al zoo weinig tot schande, als ik 't my tot eere zoude reekenen die met *Koelman* te hebben: voornamentlijk naar ik hem dus uit zijn schriften heb leeren kennen: en mach ik bysonder wel velen dat hy en anderen my nader leeren kennen *uit schriften aan Do. Bekker door my ter hand gesteld.*

'T is ondertusschen nieuwlijk, dat *Koelman*, daar hy eens by geluk, of toeval de waarheid treft, zoo met terme van *het schijnd* spreekt. Naardien 't wel degelijk waar is *dat ik hem schriften heb ter hand gesteld.* Hier heeftmen dan een *grouwelijke misdaad*, en te gelijk de vrywillige belydenis 'er by: wat rest er nu tot vonnis en executie? Ja, *Koelman*, ik heb hem schriften ter hand gesteld: doch welken en hoedanigen waren die?

Syt gy nu een hartekenner, of hebtge een *spiritus familiaris* (want *uw duivel weet*, naar u uitdrukkelijk zeggen pag. 288. *waar iets verborgen leyd, wat een mensch in een heimelijke kamer doet, of gedaan of gesproken heeft, en duizenden diergelijke dingen.*) Zoo breng het publykelyk voort, en predikt op de daken, 't geen ik dus in 't verborgen gedaan heb.

Doch naardemaal ik u geen *gemeenschap met den duivel* durft toeschryven, schoontge my voor een *patroon der Toveressen* uitmaakt, en noch minder geloove dat aan u mijn hart en gedachten bekend sijn (de Heere beware my voor zoo Godslastelijke gedachten!) breng ik het nu oprechtelyk hervor: (en indien *Do. Bekker* eens die *schriften* gelieve in 't licht te geven, zult gy 't er uit kunnen lesen,) dat het schriften sijn, die eeniglyk vervangen seer ernstige en essentiële objectien hem *Do. Bekker* door my en anderen oprechtelyk regeengebragt, uit de *Heilige Schriftuur*, over de natuur en werking der *duivelen*; en waar ontrent ik noch van 't selve gevoelen blijve, als toen ik myne objectien opstelde.

Indien dit nu *tekenen sijn van Prophaniteit* (want anders zal hy 'er geen tonen) ben ik bereydwilling die en diergelijken altijd te dragen, en uwe (*Koelmans*) lastering daar over te dulden.

Sie, mijn Heer, (op dat ik my weder van *Koelman* tot U. te rugge keer) hoe dom en driestelyk my tot schandelyk verwijt en verdacht- ja verhaatmaking komt te strekken, 't geen my tot eere (by *Koelman* zelfs) behoorde te gedyen!

Doch

Doch gelijk, mijn Heer, de recht Christelyke liefde geen quaad (ten minsten niet lichtvaardig) denkt, zoo denkt ook ter contrarie, d' onchristelijke haat van *Koelman* niet goeds van my. En hier uit spruit, dat hy den leser voor my waarschauwende den zelven in bedenken geeft, *wat nut* [NB.] *van my te verwachten sy: wyl ik my* [NB.] *toen* (naam. An. 1665.) *alzoo gevaarlijk Prophaan en Atheistisch vertoonde.* Toen, namentlijk, toen ik noch noid in mijn gedachten had gekregen, iets gedurende mijn leven te schryven dat in publyken druk quam; en noch noid het boek de *Religio Medici* had gezien; of gelezen.

Ik dan by hem zoodanig een man sijnde, maakt hy verder dusdaniger wyse een besluit: *Soo besluit ik dan* (en geef ik met eenen de reden, waarom ik desen vertaler in zijn eygen verwen dus uit zijn kanttekeningen beschreven hebbe) *dat indien die man* [die over 28 jaren of licht eerder schreef, en nu licht lang verrot is] *of sijns gelijken, om Bekkers zaak te helpen, ook mocht een boek uitgeven, om te bewijzen, dat 'er noch tooveraars, noch waarzeggers, noch duivelkonstenaars, noch duivelspraken oid zijn geweest, of noch zijn, niemand sich daar over moet verwonderen; want wat zoudenmen niet al ongesoute en Propbane schriften hebben te verwachten van menschen die zoo gesteld zijn, en zoo weinig eerbied voor God en zijn heilig woord hebben?*

Maar welke is doch dese verwachting van *Koelman*? namentlijk, 't geen hy in zijne Voorrede uitdrukt, dat het te vreesen is, dat hy [Bekker] met zijn vriend den *Haarlemsen DOCTOR VAN DALEN*, en lichtelyk noch andere *Atheistisch-gesinde-lieden* (want vangeen anderen verwachten wy de patrociniatie van *BEKKERS* sustenken) haast met haar schriften sullen voor den dag komen, om [NB.] verder onze Kerk moeyte aante doen en te beroeren.

Syne vrees en waarschouwing is dan voor eerst, dat, dewijl ik al zoo lang zoo gevaarlijk *Prophaan en Atheistisch* my vertoond heb, ik ook om *Bekkers* zaak te helpen ongesoute en *prophane schriften* zal voortbrengen; enz.

Waar ontrent hy evenwel (indien God de Heere my zoo lange 't leven spaard, dat ik iets, al geconcipieerd, eer ik oid kennis aan *Do. Bekker* had of dacht te krygen, in 't licht geve) tot Godes eere, en zijne eigene schande en schaamte sal bedrogen sijn, en klaarlijk overtuigd, dat ik *Eerbiedigheid* (en licht vry grooter als hy zelfs) voor God en

zijn heilig woord heb : en dan laat ik hem toe dat hy *my met mijne levendige verwen*, niet met de swarte en bittere gal van zijn dom en driefstig vooroordeel en voorbarigheid, *beschrijve*.

Met groot recht, mijn Heer, soud' ik hier nu kunnen vragen, wat doch van zoo een man als *Koelman* verder te verwachten sy, die zoo blindeling en drieftelijk, een ander over schriften veroordeeld, die hy niet kan geschreven hebben; en zoo stoutelijk zonder d'allerminste kennis, van des zelfs tegenwoordige daden en conscientieoordeeld? En dit hiet noch by hem, *my met mijne levendige verwen beschrijven!*

Waarlijk indien deze man in de *Bloedraad* sat, wat souwmen anders van hem te verwachten hebben als van *Jan Hessels*? die sonder saak, of proces gehoord te hebben, terwijl hy onder des had sitten slapen, schielijk ontwakende, als 't vonnis nu was te wylen, riep, *na de galg, na de galg*; en alzoo mede hielp sententie geven? of van *Vargas*, die over allen dit vonnis streek *haerici fraxerunt Templa, Catholici nihil faxerunt contra, ergo debent omnes patibulare*.

Ondertusschen vertrooft ik me daar mede, dat ik niet a'leen van *Koelman* lyden moet; maar dat'er ook nevens my seer vele, seer geleerde, en seer eerwaardige mannen, en welker schoenriemen te ontbinden hy *Koelman* (mijns achtens) niet waardig is, door hem zoo vuilaardig werden gehoond, en tegens verdienste ten toon gesteld. Want van *JACOBUS ARMINIUS* zeld hy, pag. 299. *dat syn ergernis zoo growwelyk swaar was, datse veel meer schade heeft toegebracht, als die van [NB.] SPINOSA*.

Wat hy niet alleen *Cartesius*, en den *Cartesianen* in 't algemeen, maar ook *Heydanus*, *Coccejus*, *Burmannus*, *Wuttichius*, *Velthuisen*, *Mansveld* en vele anderen (ja zelfs *Maresius*, die zoo zeer tegens eenigen deser hier genoemden heeft geyverd, als of hy was geweest een leugenaar en lasteraar) heeft boosaardiglijk aangetygd, kan al de wereld sien uit zijn boek tegens de *Cartesianen* en *Coccejanen* geschreven.

Ten 2de. is, naar dezès *Koelmans* zeggen, *te vreesen dat Bekker met syn Vriend den Haarlemschen Dr. van Daalen*, enz. *haast met haar Atheïstische schriften voor den dag zullen komen, om [NB.] verder onze Kerk moeyte aan te doen en te beroeren*. Wat het *Kerkberoeren* enz. aangaat [buiten dat ik geen lidmaat van de publijk Gereformeerde Kerk ben] is dat al zoo weynig mijne lust, als 't mijn Christelijke

stelijke plicht is; en indien 't door iemand (dat God verhoede) moet geschieden, laat ik zulks aan *Jacobus Koelman* over; als welke, naar 't getuigenis van anderen (sijne medebroederen en Rechteren in 't geestelijke) daar alleen genoegzaam bequaam toe is.

Ik rep derhalven van geen *Retroacten*, of hoe hy sich ontrent sijne *Oppermachten*, ontrent *Synoden*, *Classen*, en *Kerkenraden* (daar hy nu sich tegens *Bekker* op beroept) heeft aangesteld; dat hy en anderen beter als ik weten: ook wil ik my daar niet op informeren, en 't hem uit dien hoofde verwijten: wyl sulks (schoon 't oprechte waarheid sy) in my een teken van *wraak* lucht en *revenge* kon schijnen.

En schoon hy my als een *Godslasteraar* en *Atheïst* (zie pag. 156.) uitmaakt, en nevens andere *booswichten*, (als zodanig zijnde) *gevangen* en *exemplairlijk schijnt gestraft te willen hebben* (daar de Heere hem en de zijnen, alzo wel als my, voor verhoede) vind ik 't mijn *Christelijke plicht* te sijn my te schikken naar 't *exempel*, en de *lessen*, onzes grooten heylands *Jesu Christi*, die *geslagen sijnde niet weder sloeg*; die *ons leerd sachtmoedig en ootmoedig van kanten te sijn*; lief te hebben die ons *vyand sijn*; te *seggen die ons vloeken*; wel te doen die ons *haten*; en te *bidden voor die ons geweld aandoen en vervolgen*.

Ik bidde en wensche derhalven dat God de Heere aan *J. Koelman* geeft *verlichtede oogcn des verstands*, op dat hy wel begripe en herkauwe, dat *wederspanningheid is een zonde der Tooveryc*, en *wederspreken is afgoderyc en beeldendienst*.

Dat de getuigenis, dien d' Apostel *1 Cor. xiii. v. 4. 5. 6. en 7.* van de *Christelijke Liefde* geeft, hem diep in 't hart mag dringen en, wel byblyven; op dat geen *vuilen laster uit sijnen mond gaa*; maar hy steeds herdenke, dat *gy wilt dat u de menschen doen, doet haer dat ook enz.* En dat het zoo gestadig herdenken van dese en andere *Christelijke plichten* ontrent Gode en sijn evennaasten, hem altijd zoo mogen voor oogcn staan, dat het hem tot eeuwig heyl gedye: terwijl ik aan allen, die op dusdanige wijs beledigd sijn, of noch werden, tot besluit segge: *Salig sijt gy als u [de menschen] smaden en vervolgen, en ligende alle quaad tegen [of van] u spreken, om mijnent wille. Verblijd u, en verbeugd [u,] want uw loon is groot in de Hemelen.* Dit, mijn Heer, enz.

E I N D E.

AAN

A A N D E N
H E E R E A. v. D.

GEleerde man, gy lyjd't quaadspreeken niet alleen.
 Uw Vrind heeft onlangs mee van een verdroogde preker
 Het last'ren uitgestaan, maar flux naar eisch bestreen,
 Tot schande van dien bleekbestorve Vredebreker.
 Dus doet gy ook: met regt. dan bloeit de last'raar niet,
 Maar maalt en draait in een gedurig hartverdriet.

I R E N I U S.

A M S T E R D A M
 den 3 September
 1 6 9 2.

A A N D E N
H E E R E A. v. D.

GEleerde man, gy lijd't quaadspreken niet alleen.
Uw Vrind heeft onlangs mee van een verdroogde preker
Het lastren uitgestaan, maar flux naar eisch bestreen,
Tot schande van dien bleekbestorve Vredebreker.
Dus doet gy ook: met regt. dan bloeit de last'raar niet,
Maar maalt en draait in een gedurig hartverdriet.

I R E N I U S.

A M S T E R D A M
den 3 September
1 6 9 2.